Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1977/78:4

med anledning av motioner om datafrågor inom arbetslivet m. m.

I betänkandet behandlas fem motioner om datafrågor. Fyra av motionerna avser kartläggning av datateknikens effekter på sysselsättning och arbetsmiljö samt de anställdas inflytande på datateknikens användning på arbetsplatserna. Den femte motionen innehåller yrkande om försök med datorassisterad telemötesteknik.

Motionsyrkandena

1976/77:543, yrkandet 3, av Olof Palme m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen låter genomföra en bred kartläggning av datateknikens betydelse för sysselsättningen och arbetsmarknadens struktur.

Motionen behandlas beträffande övriga yrkanden i andra sammanhang.

1976/77:941 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas – med hänvisning till vad som anförts i motionen 1976/77:937 – att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning som ger de anställda avgörande inflytande och vetorätt och arbetsköparen informationsplikt minst ett år i förväg vid införande av datorbaserade styrsystem inom näringsliv och förvaltning.

1976/77:980 av Lennart Pettersson m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar uttala

1. att sysselsättningsutredningen skall ges tilläggsdirektiv att fullfölja och komplettera tidigare prognoser över datateknikens effekter på sysselsättningen inom olika sektorer av arbetslivet,

2. att centrum för arbetslivsfrågor skall ges i uppdrag att initiera och stödja forsknings- och utvecklingsprojekt som syftar till att anpassa datasystemen inom arbetslivet efter de anställdas krav på medbestämmande och en bättre arbetsmiljö,

3. att staten i sin egenskap av arbetsgivare skall utarbeta och anta riktlinjer för hur myndigheterna positivt skall möta kraven från de anställdas organisationer på medbestämmande över utformningen av datasystem som påverkar de anställdas arbetssituation.

1976/77:984 av Lennart Pettersson m. fl. (s)

I motionen yrkas – med hänvisning till vad som anförts i motionen 1976/77:980 – att riksdagen beslutar uttala att styrelsen för teknisk utveckling ges i uppdrag att i samarbete med lämplig myndighet inleda praktisk försöksverk-

samhet med ett datorbaserat telemötessystem i syfte att främja decentralisering och regional utveckling.

Motion väckt i anslutning till propositionen 1976/77:149 om arbetsmiljölag m. m.

1976/77:1674 av Kurt Hugosson (s) och Lennart Pettersson (s)

I motionen yrkas att riksdagen i anslutning till behandlingen av propositionen 1976/77:149 beslutar

3. att hos regeringen begära att en parlamentarisk utredning med facklig representation tillsätts för att utreda datoriseringens påverkan på sysselsättning och arbetsmiljö,

4. att hos regeringen begära att centrum för arbetslivsfrågor skall ges i uppdrag att initiera och stödja forsknings- och utvecklingsprojekt som syftar till att anpassa datasystemen inom arbetslivet efter de anställdas krav på medbestämmande och en bättre arbetsmiljö,

5. att hos regeringen begära att staten i sin egenskap av arbetsgivare skall utarbeta och anta riktlinjer för hur myndigheterna positivt skall möta kraven från de anställdas organisationer på medbestämmande över utformningen av datasystem som påverkar de anställdas arbetssituation.

Motionen tas upp beträffande yrkandena 1–2 i anslutning till behandlingen av propositionen i SoU 1977/78:1 och beträffande yrkandet 6 av UbU i ett kommande betänkande.

Kartläggning av datateknikens effekter på sysselsättning och arbetsmiljö

Motionerna

I motionen 543 av Olof Palme m. fl. (s) begärs en bred kartläggning av datateknikens betydelse för sysselsättningen och arbetsmarknadens struktur. Motionärerna tänker sig att kartläggningen kan utföras av t. ex. sysselsättningsutredningen som i så fall bör få tilläggsdirektiv härom. Lennart Pettersson m. fl. (s) vill i motionen 980 att sysselsättningsutredningen skall få tilläggsdirektiv om att fullfölja och komplettera tidigare prognoser över datateknikens effekter inom olika sektorer av arbetslivet, medan Kurt Hugosson (s) och Lennart Pettersson (s) i motionen 1674 yrkar på att datoriseringens inverkan på sysselsättning och arbetsmiljö skall utredas av en parlamentarisk utredning med facklig representation.

I motionen 543 framhålls att det i dag är omöjligt att ha en uppfattning om hur många anställda som totalt kommer att drabbas av sysselsättningssvårigheter på grund av den nya tekniken, bl. a. därför att å ena sidan arbetsuppgifter och arbetstillfällen rationaliseras bort, inte kommer till stånd eller får ändrat innehåll och å andra sidan nya arbetsuppgifter och arbetstillfällen tillkommer. Däremot anser motionärerna att det går att peka ut vissa

branscher och områden där sysselsättningseffekterna blir negativa och nämner handeln, konfektionsindustrin och sågverksindustrin samt användningen av industrirobotar inom främst tillverkningsindustrin. Motionärerna menar att samhället får lättare att klara den omställning som blir en följd av datateknikens fortsatta expansion om den tekniska utvecklingen och dess konsekvenser för den ekonomiska och sociala utvecklingen är kända i god tid. Den tekniska utvecklingen kan då styras och icke önskvärda konsekvenser förhindras.

Enligt motionen 980 finns det anledning att ha en positiv grundinställning till utnyttjande av datorer i arbetslivet. Datatekniken kan i ett land som Sverige bli ett allt viktigare instrument för ett fortsatt välstånd. Inte minst viktig kan datatekniken bli för att ge låglönebranscher som tekobranschen en ökad chans att överleva. Datatekniken medför dock risker och problem som måste bemästras. De förändringar den leder till innebär ofta en minskning av det totala antalet anställda. Men enbart minskningen ger ingen riktig bild av datorernas effekt på sysselsättningen. Ibland får människor med stor yrkesskicklighet se sina gamla kunskaper bli värdelösa. De placeras måhända på nya men enklare och mer rutinmässiga jobb med en försämrad arbetssituation som följd. De nya jobben kan också kräva helt andra kunskaper som gör omskolning svår eller omöjlig. Den nya tekniken kan därmed leda till en större mängd utslagna människor än minskning av nettoantalet sysselsatta. Vid utformningen av datorsystemen måste därför väljas lösningar som motverkar arbetsmiljö- och sysselsättningsproblem.

Dataindustriutredningen har gjort en beräkning av datateknikens sysselsättningseffekter. Studier i samma ämne har också gjorts inom statistiska centralbyrån. Dessa prognoser bör kompletteras av den parlamentariskt sammansatta sysselsättningsutredningen med en kartläggning av de framtida effekterna på sysselsättningen inom olika sektorer av arbetslivet.

I motionen 1674 anförs bl. a. att den fortgående debatten om datatekniken och den personliga integriteten har varit nödvändig och viktig. Datateknikens övriga effekter på samhället och för den enskilde har inte alls uppmärksammats i samma utsträckning av den allmänna opinionen. Dessa effekter blir dock med all säkerhet på längre sikt minst lika viktiga som de renodlade integritetsskyddsfrågorna. Inte minst gäller det om datoriseringens effekter på arbetslivet i form av påverkan på sysselsättning, arbetsmiljö och möjligheter till medbestämmande.

Undersökningar om datoriseringens effekter på sysselsättning och arbetsmiljö

Som nämns i ett par av motionerna gjorde dataindustriutredningen i betänkandet Data och näringspolitik (SOU 1974:10 s. 104 f.) försök att belysa datateknikens sysselsättningseffekter inom kontorsområdet och det administrativa området. Den beräkning som därvid gjordes har karaktär av räkneexempel.

Kalkylen finns redovisad i datasamordningskommitténs (DASK) betänkande ADB och samordning (SOU 1976:58) i ett särskilt avsnitt om de anställda och arbetsmiljön (s. 109–124).

När det gäller datateknikens effekter på sysselsättningen inom kontorsarbete och annat administrativt arbete anlägger DASK följande allmänna synpunkter.

Datateknikens inverkan på sysselsättningen inom kontorsarbete och annat administrativt arbete kan beskrivas i form av primära och sekundära effekter. De primära effekterna består i allmänhet dels i att arbetsuppgifter och arbetstillfällen bortrationaliseras, inte kommer till stånd eller får ändrat innehåll, dels i att nya arbetsuppgifter och arbetstillfällen – vanligen färre än de bortrationaliserade – tillkommer, bl. a. systemerare, programmerare, operatörer och stanspersonal. Minskat personalbehov i kombination med bättre beslutsunderlag antas medföra sänkta kostnader och/eller ökade intäkter och alltså ökad produktivitet och lönsamhet. Detta antas i sin tur leda till nya investeringar och därmed även nya arbetstillfällen.

Man är i stort överens om att datatekniken totalt sett leder till en minskning av antalet arbetstillfällen. Däremot har det visat sig svårt att beräkna hur stor denna effekt är. Det sammanhänger bl. a. med att datatekniken i allmänhet införs stegvis och att det tar tid att förverkliga personalbesparingar och andra rationaliseringsvinster. En annan faktor som försvårar beräkningen är att datatekniken till stor del införts i verksamheter som sysselsättningsmässigt expanderat under 60- och början av 70-talet, t. ex. banker, försäkringsbolag och de administrativa delarna av varuproducerande företag samt den offentliga förvaltningen. Effekterna på sysselsättningen bör därför till stor del ha inneburit minskade personalökningar i stället för faktiska personalminskningar. Föreliggande material, t. ex. nedan redovisade kalkyler, tyder på att datateknikens effekter på sysselsättningen inom kontorsarbete och övrigt administrativt arbete varit relativt måttliga på de områden som hittills datoriserats, dvs. främst större företag och stora delar av den offentliga förvaltningen. Det förhållandet att datatekniken direkt och indirekt medför nya arbetstillfällen gör emellertid att antalet bortrationaliserade och uteblivna arbetstillfällen kan vara betydande utan att detta behöver återspeglas i antalet sysselsatta. I vilket fall som helst är dock antalet arbetstillfällen som genom datatekniken fått helt eller delvis ändrat arbetsinnehåll betydligt större än antalet bortrationaliserade och uteblivna arbetstillfällen.

Inom statistiska centralbyråns prognosbyrå har under 1970-talet bedrivits ett projekt benämnt ADB och arbetskraften. Syftet med projektet har varit att belysa

1. ADB-teknikens spridning i Sverige
2. inom vilka arbetsområden ADB hittills har tillämpats
3. vilka yrken som berörs direkt eller indirekt av ADB:s införande på olika arbetsområden
4. vilka utbildningskrav ADB-användningen ställer
5. vad som händer med dem vars arbetsuppgifter överförs till ADB
6. hur ADB-personal rekryteras och utbildas.

Vidare var syftet med projektet att ge

7. en prognos över ADB:s utveckling och

8. en prognos över ADB:s effekter.

Inom ramen för projektet har gjorts följande sektorstudier, nämligen Verkstadsindustrin (1972), Övriga industrier (1974), Varuhandeln (1975) samt Landstingen och Statlig sektor (1976). Vidare har gjorts en framtidsstudie för att belysa datateknikens utveckling och konsekvenser (1974). Undersökningarna har sammanfattats och analyserats i en i augusti 1977 avgiven slutrapport (Information i prognosfrågor 1977:2).

De anställdas inflytande på datateknikens användning

Motionerna

Som bakgrund till yrkandet i motionen 941 av Lars Werner m. fl. (vpk) anförs att införande av datorbaserade styrsystem inom näringsliv och förvaltning oftast sker över huvudet på de anställda och utan möjlighet för dem att påverka systemets utformning, bl. a. till följd av ledningens överlägsna tillgång till expertis och kunskap. Därför krävs att arbetsgivaren minst ett år i förväg skall informera om de system som planeras. De anställda skall ha avgörande inflytande och vetorätt vid införande av systemen.

I motionerna 980 av Lennart Pettersson m. fl. (s) och 1674 av Kurt Hugosson (s) och Lennart Pettersson (s) hävdas att staten bör gå i spetsen när det gäller att möta löntagarorganisationernas krav på medbestämmande över datasystem som påverkar de anställdas arbetssituation. Staten kan härigenom bli mönsterbildande för det privata näringslivet. Riktlinjer bör därför utarbetas inom regeringens kansli i samarbete med de statsanställdas organisationer. Motionärerna anger i nio punkter principer som bör vara vägledande vid utarbetandet av riktlinjerna.

Till stöd för yrkandet om forskning och utvecklingsarbete anförs i motionerna 980 och 1674 att nuvarande datasystem inom arbetslivet har ensidigt styrts av de krav som arbetsledningen har ställt upp. Datateknikens stora möjligheter att också förbättra den anställdes arbetsmiljö i vid mening har inte på långt när utnyttjats. LO har i medvetande härom inlett samarbete med en forskargrupp, men det är helt klart att forskningen på detta område måste få en helt annan bredd och andra finansiella garantier än nu är fallet. Centrum för arbetslivsfrågor bör därför få i uppdrag att initiera och stödja forsknings- och utvecklingsprojekt som syftar till att anpassa datasystemen inom arbetslivet efter de anställdas krav på medbestämmande i fråga om arbetet och dess innehåll samt en bättre arbetsmiljö.

Utrednings- och forskningsarbete

Regeringen har i september 1977 tillsatt en samrådsgrupp för datafrågor under ordförandeskap av budgetminister Mundebo. Gruppens uppgift är enligt direktiven att utarbeta de riktlinjer som krävs för en medveten

datapolitik. Riktlinjerna skall i första hand avse förhållandena inom statsförvaltningen. Gruppen skall avge förslag till sådan organisation för beredning av datafrågorna att en fastare samordning på området blir möjlig. Vidare skall anges målsättningen för datapolitiken i vad avser framtida systemstruktur, drifts- och funktionssäkerhet, användarinflytande m. m. I övrigt nämns integritets- och säkerhetsfrågorna samt möjligheterna att använda mer decentraliserade system och smådatorer. Det påtalas att dataproducerade besked av olika slag som går ut till skilda medborgargrupper ofta inte motsvarar de krav på begriplighet som mottagarna kan ställa. Det uppdras även åt gruppen att följa beredningen av datapolitiska frågor inom olika departement. I fråga om användarnas och övriga personalgruppers inflytande över systemutveckling m. m. anförs följande:

Erfarenheterna av de gångna årens systemutveckling talar för att ADB-systemen kommer till störst nytta om olika användargrupper har inflytande över systemutveckling, driftsfrågor etc. Det är angeläget och naturligt att systemanvändarna, både myndigheterna och deras personal, aktivt kan följa och medverka i utvecklingen av systemen och planeringen av driften.

Datoriseringen inom arbetslivet har på senare år föranlett Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) att vidta särskilda åtgärder. Efter utredning antog LO:s landssekretariat i januari 1976 ett handlingsprogram för företagsdemokrati och data. Vidare har bildats ett LO:s dataråd, och forskning kring datateknik, fackföreningar och företagsdemokratin har igångsatts på LO:s initiativ (se vidare nedan). TCO tillsatte i maj 1975 en arbetsgrupp för datafrågor som ett år senare avgav rapporten Datorn i arbetslivet avsedd att tjäna som en första problemorientering om de frågor som faller inom gruppens bevakningsområde.

Som ovan nämnts har LO tagit initiativ till ett forskningsprojekt vars praktiska syfte är att främja fackföreningsrörelsens resursuppbyggnad inom områdena planering, styrning och datoranvändning. Verksamheten benämns DEMOS-projektet och är inriktad på att tillsammans med arbetsgrupper inom ett antal fackklubbar studera och analysera företagens planering, styrning och datoranvändning och samtidigt prova fackliga arbetsformer vid utredningar. Vidare försöker man utveckla alternativa teorier om forskningsmetoder för problemområdet ur ett löntagarperspektiv. DEMOS-projektet inleddes den 1 juli 1975 och planeras pågå till och med år 1978. Det stöds ekonomiskt av riksbankens jubileumsfond och arbetarskyddsfonden.

Centrum för arbetslivsfrågor inrättades den 1 januari 1977 som forskningsinstitut inriktat på arbetsmarknadsparternas behov av praktiskt utredningsoch utvecklingsarbete. Syftet är att stödja strävandena att förnya arbetslivet. Ett forskningsprogram har börjat utformas. De fackliga organisationerna har därvid visat på omfattande forskningsbehov om bl. a. datafrågor och tekniska och administrativa styrsystem.

Datorbaserat telemötessystem

Motionen

I motiveringen till motionen 984 av Lennart Pettersson m. fl. (s) anförs att datorer samverkande i telekommunikationssystem kan öka möjligheterna för kommunikation och kontakt mellan människor som är geografiskt skilda åt och därmed öppna en ytterligare möjlighet till ett mer decentraliserat samhälle. Vidare ligger tidsmässiga och ekonomiska vinster inom räckhåll om resor och sammanträden kan minskas med hjälp av en utvecklad tele- och datateknik. De försök som görs bör byggas ut och lämpligen prövas inom myndigheter som är eller kommer att bli uppdelade genom omlokalisering. Med hänsyn till det anförda bör styrelsen för teknisk utveckling få i uppdrag att i samarbete med lämplig statlig myndighet inleda praktisk försöksverksamhet med datorbaserat telemötessystem.

Utskottet

Datatekniken har vuxit fram under efterkrigstiden och medfört en omvälvning inom informationsbehandlingen. Den nya tekniken med dess mångsidiga användningsmöjligheter har efter hand fått allt större betydelse för administration, samhällsplanering, forskning och industri. Även om utvecklingen allmänt sett varit till fördel har den självfallet inte kunnat förlöpa problemfritt. Styrning och kontrollerande insatser från samhällets sida har visat sig nödvändiga. Utskottet berör inledningsvis några av dessa insatser.

En fråga som ganska tidigt uppmärksammades i vårt land är skyddet för privatlivet vid ADB-registrering. Statsmakternas överväganden i den frågan ledde fram till 1973 års datalag och inrättandet av en särskild myndighet, datainspektionen. Vid lagens tillkomst var man på det klara med att lagen såsom ett förstlingsverk på sitt område inom en ganska snar framtid kunde behöva ändras och kompletteras. På våren 1976 tillsattes därför en utredning om översyn av lagstiftningen om personorienterad ADB-information m. m. Utredningens huvuduppgifter är att undersöka möjligheterna att ytterligare stärka skyddet för den personliga integriteten men också att ta upp den betydelsefulla frågan om hur datoriseringen påverkar offentlighetsprincipen.

Behovet av åtgärder för att främja den svenska dataindustrins konkurrenskraft samt det övriga näringslivets konkurrenskraft genom effektivare användning av datatekniska hjälpmedel behandlades under den förra delen av 1970-talet av dataindustriutredningen, vars arbete slutredovisades i betänkandet Data och näringspolitik (SOU 1974:10). Statsmakternas ställningstaganden till utredningens förslag finns redovisade i prop. 1975:1 bil. 15 (s. 31) och NU 1975:15 (s. 24), rskr 1975:99. En fortsatt utredningsverksamhet pågår inom statens industriverk vars dataindustri- och datatjänstutredning

avser att kartlägga och analysera den svenska dataindustrins och datatjänstproduktionens utveckling samt marknadsutvecklingen för datorer och datakommunikationsutrustning.

Frågan om samordningen av ADB-verksamheten inom den offentliga förvaltningen har belysts av datasamordningskommittén i betänkandet ADB och samordning (SOU 1976:58). Den viktigaste uppgiften för kommittén var att pröva om och på vilka sätt samordning i databehandlingen kan och bör ske över sektors- och myndighetsgränser i den offentliga förvaltningen.

Betänkandet ADB och samordning kommer att utgöra en av utgångspunkterna i arbetet för den samrådsgrupp för datafrågor som regeringen tillsatte i september i år och som leds av budgetminister Mundebo. Den nya samrådsgruppens uppgift är enligt direktiven att utarbeta de riktlinjer som krävs för en medveten datapolitik. Riktlinjerna skall i första hand avse förhållandena i statsförvaltningen men anses kunna bli av värde även för den kommunala förvaltningen och för näringslivet. Till de frågor som skall prövas av samrådsgruppen hör organisationen för en fastare samordning av beredningen av datafrågor, integritets- och säkerhetsfrågor, möjligheterna att satsa på mera decentraliserade datasystem, myndigheternas och de anställdas inflytande på systemutvecklingen samt önskemålet att i ökad utsträckning ta hänsyn till de medborgargrupper som direkt berörs av ADB-systemen.

I sistnämnda hänseende pekas i direktiven på att dataproducerade besked om ut- och inbetalningar, krav, bidrag, upplysningar etc. ofta är utformade på ett sätt som inte motsvarar de anspråk på begriplighet som mottagarna kan ställa. Slutligen skall samrådsgruppen följa beredningen av datapolitiska frågor inom olika departement.

De föreliggande motionerna tar upp andra aspekter på de teknologiska förändringar som datatekniken medför. Tekniken utgör en pådrivande faktor när det gäller de strukturella förändringarna på arbetsmarknaden och får därmed direkta sysselsättningseffekter. Men tekniken påverkar också innehållet i många arbetsuppgifter och kan leda till såväl förbättringar som försämringar i arbetsmiljön. Möjligheterna till medbestämmande och självbestämmande i arbetet sammanhänger med den användning datatekniken får.

I motionerna 543 av Olof Palme m. fl. (s), 980 av Lennart Pettersson m. fl. (s) och 1674 av Kurt Hugosson (s) och Lennart Pettersson (s) begärs en *kartläggning av datateknikens sysselsättningseffekter*. Motionärerna menar sammanfattningsvis att datateknikens fortsatta expansion kommer att på ett genomgripande sätt förändra arbetsliv och arbetsmarknad. Om den tekniska utvecklingen och dess följder är kända i god tid, blir det möjligt att styra denna utveckling och förhindra icke önskvärda konsekvenser.

Som framgår av den tidigare framställningen har dataindustriutredningen, datasamordningskommittén och statistiska centralbyråns prognosinstitut gjort försök att uppskatta datoriseringens effekter på sysselsättning och arbetsmiljö. Undersökningarna tyder på att datatekniken totalt sett leder till

minskade arbetstillfällen men också till stora förändringar i arbetsinnehållet för de arbetstagare som berörs av övergången till datateknik. De gjorda undersökningarna visar samtidigt på avsevärda metodsvårigheter när det gäller att beräkna datateknikens sysselsättningseffekter, och i huvudsak är det den hittillsvarande utvecklingen som har kunnat belysas. Det kan emellertid hävdas att datateknikens expansion kommer att fortsätta i accelererande takt. Härför talar faktorer som sjunkande anskaffningskostnader för datautrustning och databearbetning, större möjligheter att använda telekommunikationer i databehandling och det växande utbudet av billiga smådatorer av olika slag. En sådan utveckling kommer att förstärka de effekter som nyss berörts. Därtill kommer att datorer kan användas inte bara för informationsbehandling utan också i den industriella produktionen, t. ex. för att styra en pappersmaskin, en tryckpress eller en sorteringsmaskin i ett sågverk. Denna teknik är etablerad och kan väntas få allt vidare användning i den industriella verksamheten med minskat arbetskraftsbehov som följd.

Utskottet vill framhålla att det är nödvändigt för Sverige att liksom hittills ligga långt framme i användningen av datatekniken. Motionärerna har uppenbarligen samma synsätt. Mot denna bakgrund och med hänsyn till vad ovan anförts är det angeläget att man bygger vidare på tidigare gjorda undersökningar och gör en bred kartläggning av datateknikens framtida effekter på arbetsliv och sysselsättning. En sådan kartläggning skulle utgöra en betydelsefull komplettering av den utredningsverksamhet på andra centrala delar av dataområdet som redan har satts i gång. Vad gäller formerna för utredningsarbetet har i två av motionerna väckts tanken att kartläggningen bör utföras av sysselsättningsutredningen. I och för sig är detta en möjlighet, men enligt utskottets uppfattning bör det ankomma på regeringen att bestämma vilken form utredningsarbetet bör ha. Arbetet bör dock ske under medverkan av parlamentariska företrädare och arbetsmarknadens parter.

Regeringen bör underrättas om vad utskottet anfört med anledning av de aktuella motionsyrkandena.

I tre av motionerna behandlas de anställdas inflytande på datateknikens användning. Sålunda begär Lars Werner m. fl. (vpk) i motionen 941 förslag till lagstiftning som tillförsäkrar de anställda ett avgörande inflytande och *vetorätt vid införande av datorbaserade styrsystem*. Arbetsgivare bör vidare åläggas att minst ett år i förväg informera de anställda innan ett sådant system införs.

Arbetslivets datorisering har ägnats ett betydande intresse av den fackliga rörelsen. LO antog i januari 1976 ett särskilt handlingsprogram om företagsdemokrati och data vari beaktas de nya möjligheter till inflytande för de anställda som lagen om medbestämmande i arbetslivet är avsedd att ge. Även inom TCO har bedrivits ett motsvarande programarbete. Avtalsreglering beträffande datafrågor har därefter aktualiserats av LO och PTK i förhandlingarna med SAF om medbestämmandeavtal. Mot denna bakgrund

avstyrker utskottet yrkandet om lagstiftning.

Enligt motionerna 980 och 1674 av Lennart Pettersson m. fl. (s) bör *riktlinjer för de statsanställdas medinflytande på dataområdet* utformas inom regeringens kansli i samarbete med de anställdas organisationer. En positiv inställning från statens sida anses kunna bli mönsterbildande också för det privata näringslivet. Motionärerna ställer upp ett antal principer som enligt deras mening bör vara vägledande vid utarbetandet av riktlinjerna.

Som framgår av det nyss sagda är de anställdas inflytande på dataområdet en fråga som faller inom medbestämmandelagens system för förhandlingar och avtal. En avtalsreglering är möjlig även i den offentliga verksamheten med den inskränkningen att den inte får beröra ämnen som gäller verksamhetens mål, inriktning, omfattning och kvalitet. Många ADB-frågor torde dock inte ha sådan karaktär.

Motionärerna betonar vikten av en positiv inställning från statens sida till de anställdas medinflytande på det aktuella området. En sådan attityd kommer till uttryck i direktiven till regeringens samrådsgrupp för datafrågor. Där har nämligen understrukits som angeläget och naturligt att systemanvändarna, både myndigheternas och deras personal, aktivt kan följa och medverka i utvecklingen av datasystemen och planeringen av driften. Med hänsyn härtill och till vad i övrigt anförts ovan bör motionerna i nu behandlade delar inte föranleda någon åtgärd.

I motionerna 980 och 1674 begärs också en breddad *forsknings- och utvecklingsverksamhet* med syfte att anpassa datasystemen inom arbetslivet efter de anställdas krav på medbestämmande. Centrum för arbetslivsfrågor bör enligt motionärerna få i uppdrag att initiera och stödja projekt av det slaget.

Centrum för arbetslivsfrågor startade sin verksamhet den 1 januari i år. Centret skall bedriva tillämpad forskning kring arbetsorganisation och medbestämmande i arbetslivet. I arbetet på utformande av ett forskningsprogram har de fackliga organisationerna visat på omfattande forskningsbehov på en rad områden, däribland datafrågor samt tekniska och administrativa styrsystem. I enlighet med intentionerna vid institutets tillkomst bör det ankomma på institutets styrelse, där arbetstagarnas organisationer har en stark position, att prioritera forskningsinsatserna. Utskottet vill därjämte erinra om att ett forskningsprojekt med den av motionärerna avsedda inriktningen bedrivs sedan år 1975, nämligen det på LO:s initiativ tillkomna s. k. DEMOS-projektet. Vad nu anförts innebär att det inte finns skäl att bifalla motionsyrkandena.

Utskottet tar slutligen upp motionen 984 av Lennart Pettersson m. fl. (s), vari begärs försöksverksamhet med *datorbaserat telemötessystem*.

Vad motionären åsyftar är nya tekniska möjligheter att förbinda datorer och dataterminaler genom telenätet. Härigenom blir det möjligt för personer på skilda platser att kommunicera med varandra via datorn. Tidigare lämnad information är åtkomlig när som helst eftersom den lagrats i datorns

skivminnen.

Motionärerna anser att den beskrivna tekniken öppnar en ny möjlighet till ett mer decentraliserat samhälle. De menar också att stora tidsmässiga och ekonomiska vinster kan göras om resor och sammanträden på annan ort kan minskas med hjälp av en utvecklad tele- och datorteknik. En praktisk försöksverksamhet bör därför komma till stånd genom styrelsen för teknisk utveckling (STU) i samarbete med lämplig myndighet.

I januari 1976 gav STU och expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU) ut en kontaktrapport om telekommunikation och regional utveckling. En begränsad försöksverksamhet, förlagd till övre Norrland, bedrivs f. n. Resultatet av dessa försök bör avvaktas. Ett av de problem som först behöver klarläggas är efterfrågan på denna nya teknik hos olika kategorier avnämare. Allmänt sett är det angeläget att tekniska framsteg när det gäller telekommunikationer och dataöverföring tas till vara i de regionalpolitiska utjämningssträvandena. Utskottet utgår från att ERU mot bakgrund av gjorda erfarenheter tar erforderliga initiativ till fortsatta försök. Med hänsyn härtill finner utskottet det inte påkallat med någon åtgärd med anledning av motionen.

Utskottet hemställer

1. beträffande *kartläggning av datateknikens sysselsättningseffekter* att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:543, yrkandet 3, samt med anledning av motionerna 1976/77:980, yrkandet 1, och 1976/77:1674, yrkandet 3, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. beträffande *vetorätt för anställda vid införande av datorbaserade styrsystem, m. m.* att riksdagen avslår motionen 1976/77:941,
3. beträffande *riktlinjer för de statsanställdas medinflytande på dataområdet* att motionerna 1976/77:980, yrkandet 3, och 1976/77:1674, yrkandet 5, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
4. beträffande *forsknings- och utvecklingsverksamhet* att motionerna 1976/77:980, yrkandet 2, och 1976/77:1674, yrkandet 4, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
5. beträffande *datorassisterad telemötesteknik* att motionen 1976/77:984 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 oktober 1977

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
ROLF WIRTÉN

Närvarande: Rolf Wirtén (fp), Bengt Fagerlund (s), Jan-Ivan Nilsson (c), Alf Wennerfors (m), Birger Nilsson (s), Gördis Hörnlund (s), Erik Johansson i Simrishamn (s), Filip Fridolfsson (m), Ingrid Ludvigsson (s), Arne Fransson (c), Bernt Nilsson (s), Frida Berglund (s), Rune Johnsson i Mölndal (c) och Anna Wohlin-Andersson (c).

GOTAB 55850 Stockholm 1977